

УДК 378.015.31:7:378.014.25(477:4)
DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2022.spec.3>

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Зоряна Гнатів

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
вул. І. Франка, 24, Дрогобич, Україна, 82100
e-mail: gnativz@ukr.net*

У статті розглядається проблема розвитку емоційної культури студентської молоді засобами естетичного виховання, що знаходиться на перетині досліджень різних наук – педагогіки, психології, філософії, культурології, мистецтвознавства. Автор обґрунтовує думку, що обраний українським народом євроінтеграційний вектор розвитку передбачає необхідність пошуку вирішення багатьох проблем, які постають перед сучасним освітнім процесом в цілому та гуманітарними науками зокрема. Однією з таких проблем є проблема формування особистості студента як представника нової генерації епохи digital, стартапів та нових компетенцій, конкурентоспроможного фахівця, носія загальнолюдських цінностей, національної культури, емоційної грамотності, здатного адаптуватись до викликів сьогодення шляхом формування ключових компетенцій XXI століття.

Відповідно до того, що ключові компетенції є основою освітніх реформ у Європейському Союзі та в Україні, в контексті нашого дослідження ми зупиняємо увагу на складових частинах компетенції культурної самосвідомості і самовираженості, що складає одну із 8 компетенцій для навчання протягом усього життя, зазначених в документі “The Key Competences for Lifelong Learning – A European Framework” [5], а в українському законодавстві – складову частину інформаційно-комунікаційної, культурної та інших компетентностей, передбачених стандартом освіти. Такими складовими частинами ми називаємо емоційну та естетичну культуру, що передбачають між собою тісний зв’язок.

Зазначено, що емоційний інтелект з високою загальною культурою є тими ключовими факторами, які визначають успішність особистості теперішнього і майбутнього. У статті виявляються засоби естетичного виховання, які впливають на розвиток емоційної культури студентської молоді.

Підкреслено, що будь-який спеціаліст у майбутньому – це учасник/ організатор/ керівник інтенсивних людських комунікацій, які є рушійною силою розвитку людської цивілізації. Формування рівня емоційного інтелекту засобами естетики входить до структури феномену освіченості, що формує картину буття теперішнього і майбутнього.

Ключові слова: емоційна культура, естетичне виховання, компетентності, євроінтеграція, вища освіта.

Постановка проблеми. Цивілізаційні виклики сьогодення в особистісному та суспільному бутті людини актуалізують проблему розвитку емоційної культури як одну із психологічно важливих.

Освітній процес у закладі вищої освіти тісно пов’язаний із метою і завданнями естетичного виховання студентської молоді: адаптуючи загальні цілі вищої школи до потреб і запитів особистості у викликах сьогодення, визначаємо як пріоритетну її естетично-емоційну сферу, оскільки в умовах Четвертої промислової революції (Industry 4.0) людині необхідно зберегти людяність як здатність до співчуття, співпереживання, розуміння світу і свого місця у ньому і, що головне, здатність спілкуватися із штучним інтелектом.

У зв'язку з цим, на думку голови корпорації "Alibaba" Джека Ма, необхідно радикально переглянути сучасні освітні програми, оскільки чинні на сьогодні все ще готують людину до змагання з машиною. Однак у майбутньому цінними стануть якості емоційно-естетичної сфери особистості, якими ніколи не будуть володіти навіть найрозумніші машини. Це LQ, IQ, EQ, причому коефіцієнт любові (LQ) є унікальною властивістю людини, яка відрізняє її від машини [1].

Таке розуміння відповідає ключовим положенням Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 року № 286-р), де зазначено, що «реформування вищої освіти і науки та інтегрування кращого міжнародного досвіду та цінностей в освітній процес відіграють ключову роль у підвищенні якості вищої освіти» [3]. Психологічне забезпечення вирішення проблеми розвитку емоційної культури студентської молоді засобами естетичного виховання відповідає принципу студентоцентризму в освітньому процесі, цивілізаційним вимогам інтеграції української системи освіти у європейський контекст.

Стан розробленості проблеми. Проблема розвитку емоційної культури дітей та молоді розробляли українські та зарубіжні психологи, педагоги, мистецтвознавці, зокрема Д. Гоулман, К. Кеннон, П. Саловей, Дж. Мейер, А. Саваф, Д. Карузо, Г. Гарднер, Є. Носенко, О. Власова, С. Дерев'яно, Г. Березюк, Н. Коврига, О. Філатова та ін. Однак, незважаючи на значні напрацювання, досліджувана проблема не є повністю розкритою, що й зумовило вибір теми даної статті.

Метою статті є теоретичне обґрунтування ефективності розвитку емоційної культури студентської молоді засобами естетичного виховання в євроінтеграційних умовах сьогодення. У межах визначеної мети необхідно вирішити такі **завдання**: проаналізувати емоційну культуру як предмет психологічного дослідження; виявити та обґрунтувати психологічні особливості розвитку емоційної культури у студентської молоді засобами естетичного виховання.

Виклад матеріалу. За день до повномасштабного воєнного вторгнення російських військ на територію України 23 лютого 2022 року було ухвалено, а 15 квітня на сайті Міністерства освіти і науки України опубліковано «Стратегію розвитку вищої освіти на 2022–2032 рр.», у якій «визначено основні пріоритети системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни, а також головні характеристики, що будуть сформовані до 2032 року». Уже в квітні Міністр освіти і науки Сергій Шкарлет зазначив, що «з урахуванням теперішньої ситуації (війни в Україні – З. Г.), завдання та заходи з реалізації потребуватимуть коригування, проте стратегічні цілі та ключові завдання залишаються незмінними... Цілі та завдання Стратегії є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти у післявоєнний період. Виконання завдань, визначених Стратегією, дозволить зменшити деструктивні наслідки, спричинені повномасштабним вторгненням російської федерації на територію незалежної України» [3].

У зв'язку з цим проблема формування конкурентоспроможних громадян з високим рівнем емоційного інтелекту, які вміють реагувати на суспільні зміни, продукувати інноваційні ідеї, нарощувати інтелектуальний капітал впродовж всього життя, набула ще більшої актуальності. Гармонійний розвиток особистості відбувається за умов цілеспрямованості, систематичності, послідовності, всепроникності у фізичному просторі широкого багатства форм виховних засад. Процес едукації відбувається у тісній взаємодії з універсальною картиною світу, яка наповнена прекрасним і потворним, раціональним та чуттєвим, випадковим і закономірним та ін.

Розвиток емоційної культури студентської молоді засобами естетичного виховання відбувається на основі психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу

у вищій школі. Поняття «розвиток» є засадничим у нашому дослідженні, його значення щодо галузі наукового знання згідно з філософським словником витлумачено так: «Розвиток – це один із загальних видів зв'язку, незворотна, спрямована, закономірна зміна ідеального (чи матеріального) об'єкту» [4, с. 555]. Таким ідеальним об'єктом у нашому дослідженні є емоційна культура як певний рівень психічного розвитку особистості, що формує здатність адекватно виявляти емоції і реагувати на емоції інших людей, керувати емоційним станом тощо.

Розвиток емоційної культури студентської молоді – це загальний психічний зв'язок різних етапів онтогенезу особистості, отримання знань і формування компетентностей про закономірності розвитку людської психіки, психології як науки та навчальної дисципліни, а також незворотні, спрямовані до вдосконалення, закономірні зміни в освітньому процесі, що спрямовані на формування особистості та її розвиток засобами естетичного виховання у євроінтеграційних умовах сьогодення. Емоційна культура особистості розглядається нами як певна система конкретних психологічних компетентностей (здатностей):

- емоційна компетентність як здатність до адекватного сприйняття та усвідомлення власних емоцій, почуттів та переживань;
- здатність керувати своїми емоціями та почуттями;
- здатність до емпатії, розуміння почуттів і переживань інших людей.

Слід зазначити, що емоційна культура формується і функціонує шляхом реалізації складних організаційних і змістовно-процесуальних взаємозв'язків. У ході розвитку відбувається трансформація цих взаємозв'язків, тобто виникнення і посилення одних, ослаблення і зникнення інших, видозміна третіх. Зв'язок естетичної та емоційної сфери є очевидним, що спонукає нас виявити ті засоби естетичного виховання, які впливають на розвиток емоційної культури студентської молоді.

Естетичне виховання у вищій школі є цілісним, наскрізним процесом, що спрямований на розвиток здатностей особистості розуміти і сприймати прекрасне, мистецькі цінності, здійснювати продуктивну діяльність. Ефективними засобами естетичного виховання є такі:

- естетичне оформлення освітнього середовища закладу вищої освіти;
- твори мистецтва як елементи оформлення, а також предмет вивчення і художньо-творчої діяльності;
- світ природи як джерело життя, краси і гармонії, найдосконаліший творець прекрасного;
- спеціальна науково-пізнавальна і творча діяльність в аудиторний та позааудиторний час (лекції, семінари, спецкурси, лекторії, майстер-класи, тренінги тощо), спрямована на отримання знань, формування компетентностей тощо.

Критерієм, мірилом естетичного для кожного з нас в оточуючому світі (природі, суспільстві, інших людях, культурі) є відчуття прекрасного, яке присутнє в природі, в суспільній, матеріальній і духовній діяльності людей. У природі прекрасне бачимо в закономірності і доцільності явищ, що пов'язані із потребами розвитку суспільства і людини. У суспільних відносинах прекрасне засноване на соціальній рівності, справедливості, гуманізмі, гармонії особистого і суспільного інтересу. Прекрасне апіорі не несе в собі шкоди, воно доцільне, сповнене міри, блага, добродійності, чуттєвості. Водночас потворне визначаємо як несправедливе, пов'язане із поневоленням, відчуженням людини. Це те, що вороже свободі і щастю людей.

Сприйняття прекрасного, що як винагороду дає нам відчуття задоволення і позбавлене практичної або теоретично пізнавальної, тобто утилітарної, мети, становить зміст поняття «естетичне задоволення».

Наслідком зустрічі людини з прекрасним/потворним, його розпізнаванням і сприйняттям є відчуття задоволення, яке викликає емоції. Будь-який предмет чи явище світу може стати пусковим механізмом для виникнення тієї чи іншої емоції у взаємозв'язку певних відчуттів і станів особистості:

- тілесні реакції і відчуття на подразник для виникнення емоції;
- спонукально-мотиваційні до певної дії;
- експресивно виражальні щодо стану та наміру подальших дій.

Важливість розвитку емоційної сфери особистості полягає ще й у тому, що емоції (наприклад, цікавість, радість, здивування, гнів, горе, відраза, зневага, страх, сором, провина) можуть бути способом передачі інформації, етичних цінностей, норм тощо.

Ми поділяємо думку Д. Гоулмана, який у своїй книзі «Емоційний інтелект» зазначає, що «емоційні компетенції – це набуті вміння... Якщо люди отримають професійну допомогу в оволодінні цими навичками, їхнє життя покращиться, а громади стануть безпечнішими... Якщо ЕІ стане настільки поширеним поняттям, як IQ, і так само міцно вкоріниться в суспільстві, як міра людських здібностей, то, на мою думку, наші сім'ї, школи, місця роботи й спільноти стануть також більш гуманними і вихованими» [2, с. 17, 20–21].

Висновки. Розвиток емоційної культури студентської молоді засобами естетичного виховання зумовлений як закономірностями розвитку освітнього процесу у вищій школі, так і цивілізаційними процесами в Україні і світі. Сьогодні, в час повномасштабної Російсько-Української війни очевидними є цінності євроінтеграційних зусиль, прагнень і сподівань України щодо свободи і незалежності, розвитку і стабільності.

Використання засобів естетичного виховання в освітньому процесі вищої школи впливає на розвиток емоційної культури студентської молоді, процес якого може бути представлений як низка послідовних етапів, якісно відмінних один від одного. Наступність і відмінності цих етапів дають підстави для об'єктивного осмислення тенденцій і суперечностей у розвитку емоційної культури студентів. Процес цього розвитку є конкретним психологічним явищем, водночас розвиток емоційної культури сучасних студентів може бути досліджений як один із аспектів загального освітнього процесу в Україні, пов'язаного з євроінтеграційними процесами, роллю і значенням психологічної науки у вищій школі та соціокультурних реаліях України, що і становить перспективу подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Голова “Alibaba” закликав змінити систему освіти. URL: <https://znaj.ua/techno/golova-alibaba-zaklykav-zminyty-systemu-osvity>.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект / переклад з англійської С.-Л. Гумецької. Харків : Віват, 2018. 512 с.
3. Стратегія розвитку Вищої освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/orublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki>.
4. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В.І. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
5. European Commission. Key Competences For Lifelong Learning. European Reference Framework. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. 12 p.

DEVELOPMENT OF THE EMOTIONAL CULTURE OF STUDENT YOUTH BY MEANS OF AESTHETIC EDUCATION IN TODAY'S EUROPEAN INTEGRATION CONDITIONS

Zoriana Hnativ

*Drohodych Ivan Franko State Pedagogical University,
24, Ivana Franka Str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, 82100
e-mail: gnativz@ukr.net*

The article examines the problem of developing the emotional culture of student youth by means of aesthetic education, which is at the intersection of scientific research in various sciences - pedagogy, psychology, philosophy, cultural studies, art history. The author substantiates the opinion that the European integration vector of development chosen by the Ukrainian people implies the need to find solutions to many problems that face the modern educational process in general and the humanities in particular. One of these problems is the problem of forming a student's personality as a representative of the new generation of the digital era, startups and new competencies, a competitive specialist, a bearer of universal human values, national culture, emotional literacy, able to adapt to the challenges of today through the formation of key competencies of the 21st century.

In accordance with the fact that key competences are the basis of educational reforms in the European Union, and therefore in Ukraine, in the context of our study we focus on the components of the competence of cultural self-awareness and self-expression, which is one of the 8 competences for lifelong learning specified in document "The Key Competences for Lifelong Learning – A European Framework" [5], and in Ukrainian legislation as a component of informational, communication, cultural and other competencies provided for by the education standard. With these components, we distinguish emotional and aesthetic culture, which imply a close relationship between them.

It is noted that emotional intelligence, along with a high general culture, are the key factors that determine the success of a person now and in the future. Therefore, the article reveals the means of aesthetic education that influence the development of the emotional culture of student youth.

It is emphasized that any specialist in the future is a participant/organizer/leader of intensive human communications, which are the driving force of the development of human civilization. The formation of the level of emotional intelligence by means of aesthetics is part of the structure of the phenomenon of education, which forms a picture of the existence of the present and the future.

Key words: emotional culture, aesthetic education, competences, European integration, higher education.